

בעז מקבל את רות לבית לחם

שנאומו נפתח באותם שני פעלים (ויען, ויאמר), ויועד ככל הנראה לאוזני הציבור כולו (רות ב ו).

נאוומו הציבורי של בעז פואטי ועצמתי, והוא מהווה הבטחה אמיצה כי מעשיה של רות יזכו לפיצוי הולם.⁵ ואכן, לאחר שציין את התנהגותה יוצאת הדופן של רות, בעז מעטיר ברכה על ראשה, ומדגיש את הרעיון לפיו הקב"ה ישלם לה כגמול נדיבותה. בעוד ברכתו של בעז בשם הקב"ה מזכירה את זו של נעמי ברות א ח-ט. במציאות, תוכנה של הבטחתו של בעז הוא ההיפך הגמור מזו של נעמי. ברכתה של נעמי נועדה לשלוח את רות לדרכה, בהבטיחה לי כי ה' ישמור עליה בדרכה חזרה למואב. ברכתו של בעז מושכת את רות פנימה, ומצהירה כי ברכתו של ה' תלווה את מסעה להצטרפות לעם ישראל. מילים אלה של קבלת פנים מועצמות על-ידי המטאפורה של רות השווה תחת כנפי השכינה. היא אולי לא מקובלת בקרב אנשי העיר, אך בעז מצהיר באופן שאינו משתמע לשתי פנים כי ה' קיבל אותה.

בנוסף לתוכן של קבלתו את רות, שימושו של בעז בשפה רשמית או פואטית ראוי אף הוא לציון. כמה דוגמאות לשפה זו כוללות את השימוש הכפול בשורש נג"ד, כפי שבא לידי ביטוי בפסוק "הגד הגד לי",⁶ הביטוי "תמול שלשום", והתיאור הפואטי של מערכת היחסים בין רות לבין א-לוהי ישראל, "אשר באת לחסות תחת כנפיו".⁷ השימוש שעושה בעז בשפה רשמית מבטיח כי נאומו לא ייתפש בטעות כשיחת חולין, ונועד לקרב את דבריו אל לב השומעים, כאשר לאחר מכן הוא מציע כיצד יש לקבל את רות.

המקצב של נאומו של בעז ייחודי אף הוא, כאשר כל מספר מילים מסתיימות בכינוי קניין בגוף שני, מבנה היוצר איכויות של פזמון:

הַגְדִּי הַגְדִּי לִי כָּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוֹתְךָ

אֶחָרֵי מוֹת אִישְׁךָ

וְתַעֲזְבִי אֲבִיךָ וְאִמְךָ

וְאֶרְץ מוֹלַדְתְּךָ...⁸

5. מוראי גאון, The Book of Ruth: Its Structure, Theme and Purpose, 1992, עמ' 46, מציין כי המילים הללו של בעז מכוננות את נקודת המשען של העלילה, ומופיעות במרכזו של המבנה הכימסטי של פרק ב'.

6. השימוש התחבירי הנפוץ בצורת המקור לפני הפועל נועד להדגיש את הפועל במשפט.

7. לקסיקון בראון-דריבר-בריגס A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, 1951, עמ' 821, מציין כי צורת השם של השורש פע"ל ("ישלם ה' פעלך"), במשמעות של מעשיו של האדם, באה תמיד לידי ביטוי באופן פואטי (ראו לדוגמה דברים יג, ישעיהו מא כד, תהלים מד ב).

וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הַגְדִּי הַגְדִּי לִי כָּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוֹתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישְׁךָ וְתַעֲזְבִי אֲבִיךָ וְאִמְךָ וְאֶרְץ מוֹלַדְתְּךָ וְתִלְכִי אֵל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם. יִשְׁלַם ה' פְּעֻלְךָ וְתִהְיֶי מְשַׁכְּרֶתְךָ שְׁלֵמָה מֵעַם ה' אֶל־הִיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו. (רות ב יא-ב).

הכרזתו הפומבית של בעז

תגובתו הראויה לציון של בעז להצטנעותה של רות, במילותיה ובהתנהגותה, לא נועדה לאוזניה בלבד. נראה כי הוא מבצע הכרזה פומבית בדבר צדיקותה של רות, שנועדה להוות חותמת כשרות ולסייע לכניסתה של רות לחברה המקומית. ניתן לראות זאת לפי האופן בו הצהרתו של בעז מוצגת – באמצעות שני פעלים "ויען" ו"ויאמר". נראה כי שילוב זה מעיד על הצהרה רשמית, ולא על תקשורת אישית.¹ מעבר לכך, השימוש הכפול בשורש נג"ד, הפותח את נאומו של בעז ("הגד הגד לי"), מרמז כי מעשיה יוצאי הדופן של רות ידועים אף הם.² המדרש מסביר את הפועל הכפול כרמז לכך שבעז שמע את הדברים מכל עבר:³

ויען בעז ויאמר לה הגד הוגד לי שני פעמים הוגד לי בבית, הוגד לי בשדה. (רות רבה ה ג).

גם אם אנשי העיר ידעו על מעשיה של רות, הם לא בהכרח תפשו אותם כראויים להערצה.⁴ תיאור זה של רות ככל הנראה היה ידוע לאנשי העיר, אך בוודאי שלא הניע אף אחד מהם לנהוג כלפיה באדיבות. תיאורו השלילי של הניצב משקף ככל הנראה את ההסכמה הכללית בנושא. התפנית החיובית שעושה בעז נועד לדרבן את האנשים לאמץ את רות אל ליבם, ולנהוג בה באופן הדומה להתנהגותו שלו. בנאומו, מגיב בעז לטון המזלזל של הניצב,

1. ראו לדוגמה בראשית כד נ; כז לז; לא מג; מ יח, שמות ד א; כד ג, במדבר יא כח, ועוד דוגמאות רבות אחרות לשימוש בצמד הפעלים הזה.

2. בשורש נג"ד, בו בדרך כלל נעשה שימוש כמילה נרדפת למילים שמשמעותן דיבור, כמו "אמר" ו"דיבר", ככל הנראה קשורה מבחינה אטימולוגית למילה "נגד", שמשמעותה משהו בולט או ממול (לדוגמה שמות לד י, יהושע ג טז). אם כך, מילה זו מציעה כי משהו הוכרז פומבית, או בהקשר של הצהרתו של בעז, שמה שהוא עומד להגיד נועד לו מכיוון שהוא ידוע כולם. ראו לקסיקון בראון-דריבר-בריגס A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, 1951, עמ' 617-616.

3. א"פ קמפבל ג'וניור, Ruth, עמ' 99, מציע באופן דומה כי הפועל הכפול חוזר על עצמו. ראו גם את פירושו של פיבל מלצר בדעת מקרא, עמוד 17. שימוש נוסף בביטוי כפול זה (יהושע ט כד) נראה כבעל הקשר דומה.

4. החלטתה של רות להישאר עם נעמי עשויה להיראות כהחלטה שהתקבלה מתוך אינטרס אישי ורצון למצוא בעל בית לחם (ראו לדוגמה רות א יא-יג). בכל מקרה, נאמנותה של רות לנעמי אינה נתפשת בהכרח על-ידי אנשי העיר כמעשה חיובי, שכן הם עדיין נוטים טינה לנעמי, שנטשה אותם במהלך הרעב. מסקנתו של בעז, אם כן, היא חיונית במיוחד.

יְשַׁלֵּם ה' פְּעֻלָּתוֹ

וְתִהְיֶה מִשְׁפָּרְתוֹ...

מסירותה של רות כאשר נשארה עם חמותה. באופן זה מציינת הגמרא כי התנהגותו של בעז כלפי רות הנה העתק של התנהגותה של רות כלפי נעמי. למעשה, היחס הנדיב של בעז לרות הינו בזכות גמורה, ובעז מתנהל בהתאם לצדיקותה של רות.

אין ספק כי בעז מיוגע מצדיקותה של רות. עם זאת, ייתכן גם כי בעז מעמיד את כל כובד משקלו מאחורי המואבייה הענייה כפועל יוצא של דמותו היוצאת מן הכלל. הדבר עולה בקנה אחד עם תיאורנו הקודם את בעז, ואכן, כמה מדרשים מציינים את התנהגותו של בעז ככזו המרמזת על נדיבותו:

ר' סימון בשם ר' אלעזר... מי הוא שעשה חסד עם מי שהוא צריך חסד, בועז עם רות, שנ' ויאמר לה בעז לעת האכל גשי הלום (ויקרא רבה לד).

בחנו שתי סיבות שונות לנדיבותו של בעז כלפי רות. הגישה הראשונה, הנתמכת על-ידי דבריו של בעז עצמו, רומזת על כך שנדיבותו נובעת מדמותה הצדיקה של רות. הצענו גם כי נדיבותו טוב לבו של בעז מהווים חלק מדמותו הקובעת את מסלול הסיפור.

בעז: המדריך הרחני של רות

כמה מדרשים אחרים מציעים אפיון שונה למערכת היחסים הראשונית של רות ובעז - כזו של מדריך המנחה את המתגיירת:

ויאמר בועז אל רות הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר, על שם לא יהיה לך אלהים אחרים על פני.

וגם לא תעבורי מזה על שם זה א-לי ואנוהו.

וכה תדבקין עם נערותי אלו הצדיקים שקרוין נערים...

וצמית והלכת אל הכלים, אלו הצדיקים שקרוין כלים... (רות רבה ד יא-יב).

לפי מדרש זה, דבריו של בעז לרות נועדו לחנך אותה בנוגע לכמה עקרונות בסיסיים ביהדות. כאשר בעז אומר לרות לא ללקט בשדות אחרים הוא למעשה מיידיע אותה שאסור לעבוד אלוהים אחרים. קריאתו כי אל לה לעבור מזה, משמעותה כי עליה להלל את ה' באותו אופן בו היללו אותו העומדים על ים סוף.¹⁰ וכאשר בעז מודיע לרות שעליה לדבוק בנערוותיו ולשתות מהכלים, הוא למעשה מיידיע לה לקשור עצמה לאנשים צדיקים.

המדרש מעניק לבעז תפקיד דומה לזה שהוענק לנעמי במדרשים אחרים, בהם נעמי מחזיקה בתפקיד פעיל בגיורה של רות ובחינוכה לקראת קיום אורח חיים הלכתי.¹¹ דוגמה

דיבורו הקצבי של בעז נועד להיחקק בזיכרונם של המאזינים, על-מנת שיוכלו לחזור עליו באוזני אחרים. הדבר אמור להשפיע על נכונותם של אנשי בית לחם לקבל את רות אל קרבם.

תמיכתו האישית והפומבית של בעז מקלה על סבלה של רות, פיזית ונפשית, ותורמת משמעותית לקבלתה הסופית בקרב אנשי בית לחם.

בעז, פטרונה של רות: מדוע בעז תומך ברות?

מדוע בעז מעניק את תמיכתו לרות? בעז מייחס את פעולותיו לדמותה הייחודית של רות, נדיבותה, ונכונותה ללוות את נעמי ולהצטרף לעם היהודי. תיאורו של בעז את פעולותיה יוצאות הדופן של רות "ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך" מזכיר את הצהרת הנאמנות של רות לנעמי: "אל תפגע בי לעזבך". משמעותי יותר כי הפסוק המלא "ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת" מזכיר את ציוויו של הקב"ה לאברהם: "לך לך מארצך, ממולדתך, מבית אביך". בעז רומז כי מעשיה של רות זהים לאלה של אברהם, מייסד האומה היהודית. התגמול הנדרש עבור מסעה של רות מהדהד אף הוא את הבטחת ה' לאברהם: "אל־תִּירָא אַבְרָם אֲנִי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד" (בראשית טו א).⁸ לסיים, בעז מרמז כי כמו אצל אברהם, בחירתה של רות מערבת את תשוקתה לדבוק בה' (ולא רק בנעמי), שתחת כנפיו היא מבקשת מחסה. כך, אין לדחות את רות בשל עברה, אלא לאמץ אותה בשל אומץ ליבה וצדיקותה.

ראינו במדרשים קודמים כי בעז מבחין ברות לראשונה בשל התנהגותה הנעלה. פרשנות חז"ל מעלה סיבה דומה להתנהגותו האדיבה של בעז, ומאששת בכך את הצהרתו של בעז כי פעולותיו שואבות השראה מדמותה של רות:

תדבקין עם נערותי וכי דרכו של בעז לדבק עם הנשים?⁹ - אמר רבי אלעזר: כיון דחזא "ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה", אמר שרי לאידבוקי בה. (שבת קיג ע"ב).

הגמרא מציינת את הרמיזה הספרותית בין המלים בהן עושה בעז שימוש, על-מנת לייעץ לרות לדבוק בנשים הקוצרות, לבין המילה בה נעשה שימוש על-מנת לתאר את

8. מעניין לראות כי בפסוק שלאחר הפסוק המתאר את הבטחת הקב"ה לאברהם (בראשית טו ב), אברהם מתלונן כי אין לו צאצאים, ומכאן ניתן להסיק כי הוא מבין שה'שכר' המובטח כולל פריזון. הדבר עולה בקנה אחד עם המוטיב המרכזי במגילת רות, לפיו מטרתה העיקרית של רות הינה להוליד ילד שימשיך את שושלת נעמי. לשימושים דומים של המילה "שכר" ראו בראשית ל טז, יח; תהלים קכז ג.

9. המהרש"א מצביע על כך שהדבר אינו מבוסס על מילותיו המדויקות של בעז, בהן הוא מיידיע לרות לדבוק בנערוות, ולא בו. הוא מציע כי השרוש דב"ק מרמז על קשר בין גבר לאישה, ולכן מעלה הגמרא את השאלה הזו, ממנה עולה כי כוונתו של בעז הייתה כי רות תדבק בו.

10. הקשר זה עולה מהמילה הנפוצה "זה", המקשרת בין שני הקטעים.

11. ראו לדוגמה יבמות מז ע"ב; רות רבה ב כב-כד; ה יב; רות זוטא א יב; והתרגום לרות א טז-יז.

של דוד ושל המלכות.¹⁸ לפי תבנית זו, כל חילופי מילים, כל פעולה שמתבצעת, וכל אירוע המתואר במגילה, כולם מובילים למטרה – ביסוס שושלת דוד.

ישנה רמיזה ספרותית התומכת בגישה מדרשית זו. הברכה שמעניק בעז לרות כוללת בתוכה פעמיים את השורש של"מ, והוא ממסגר את הפסוק הראשון של ברכתו: "שְׁלֹם ה' פְּעָלָךְ וְתִהְיֶינָה מְשַׁכְּרֶתֶךָ שְׁלֹמָה" (רות ב יב). השימוש החוזר מושך את תשומת ליבנו למילה המראה כי התשלום האולטימטיבי לרות הינו תקופה שתטמון בתוכה שלמות: השלמה, ביטחון ושלוש. ייתכן כי מדובר בהבטחה למלכות המהווה עתיד אידיאלי. ייתכן גם כי מדובר ברמז לצאצאה של רות, שלמה, שייסד את שושלת דוד, בנה את המקדש, והציב את הסטנדרט למלוכה האידיאלית.¹⁹

ישנו מדרש התומך בקריאה זו:

ותהי משכורתך שלימה, שלמה²⁰ כת, א"ר יוסי אמ' לה שלמה יעמוד ממך (פסיקתא דרב כהנא טז - נחמו).

ואכן, המלוכה שואפת לשלמות (שלוש), ובדרך כלל נעשה בה שימוש לתיאור שלום מוחלט ושלוש, ביטחון לאומה על אדמתה. נראה כי מצב זה בא לידי ביטוי בימי מלכותו של שלמה:

כי הוא רָדָה בְּכָל עֵבֶר הַנְּהָר מִתְּפֹסֶח וְעַד עֶזְהָ בְּכָל מְלִכֵי עֵבֶר הַנְּהָר וְשָׁלוֹם הָיָה לוֹ מִכָּל עֵבְרָיו מִסְבִּיב/ וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לְבֶטַח אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ מִדָּן וְעַד בָּאָר שְׁבַע כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה (מלכים א ה ה-ו).

שמו של שלמה, ואף שם עיר הבירה שלו (ירושלים), מכילים את השלוש והביטחון המושלמים אליהם שואפת המלוכה.²¹ השימוש הכפול של בעז בשורש של"מ עשוי לרמוז למלוכה המובטחת, שעשויה להביא עמה שלום וביטחון, לא רק בעבור רות, אלא בעבור האומה כולה.

סדרת שיעורים זאת מוקדשת לזכרה של אמי מורתי, נעמי רות ז"ל בת אהרן שמחה הל"ו, אישה שהתאפיינה במסירותה הבלתי-מתערערת של נעמי למשפחה, וחוסר אנוכיותה ונדיבותה יוצאי הדופן של רות.

אשמח לקבל שאלות והערות: yaelziegler@gmail.com

18. ראו גם התרגום לרות ב יא, המרחיב את המילים "הגד הגד ל", ומסביר מה בעז שמע משהו שהוביל אותו לברך את רות בשם ה': "ואתאמר עלי בנבואה (נאמר לי בנבואה) דעתידין למיפק מינך (לצאת ממך) מלכין ונביאין בגין טבותא דעבדת (ה טובה שעשית) עם חמותיך".

19. ראו את דבריו ר' ברוך אפשטיין (תורה תמימה, רות ב יב), המציין את החזרה הבלתי נדרשת על השורש של"מ, ומציע כי מדובר בהפניה נסתרת לשלמה.

20. המדרש מעיר על כך שניתן לבטא את אותן אותיות כ"שְׁלֹמָה" וכ"שְׁלֹמָה".

21. הכינוי של האישה המייצגת את זוגתו של שלמה בשיר השירים, השולמית, עוצב ככל הנראה על-מנת להשלים נושא זה. בעוד הרעיון הזה מעניין מכדי להזניחו, הרי שהוא מחוץ למסגרת של שיעור זה.

אחת לכך היא המדרש המייחס לנעמי את ההשפעה על אישיותה המתגבשת של רות:

ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא ואת אמרת מעשיה נאים ונעימים,¹² אלא רבתה (גבירתה, נעמי) רפתה לה (ריככה את דרכיה המואביות)¹³ (רות רבה ד ט).

מדרשים אלה מושכים את תשומת ליבנו לתופעה טקסטואלית חשובה – התפקיד המקביל שממלאים נעמי ובעז, והאחריות המוטלת עליהם ביחס לרות. הן בעז והן נעמי מוצגים בתפקיד הורי ביחס אליה. הן בעז והן נעמי מזהים את הסכנות שבשדה, מביעים דאגה לשלומה הפיזי של רות,¹⁴ ודוחקים בה לדבוק בנערות הקוצרות של בעז. שניהם מתייחסים אל רות במילה "בת", וכל אחד מהם מנווט בעדינות את פעולותיה של רות, וסולל את כניסתה לבית לחם.¹⁵ מדרשים אלה מדגישים את התפקיד המקביל של דמויות אלו, ומניחים כי תפקיד הורי כולל בתוכו גם מימד של השגחה דתית.

רות ומלוכה

גישה מדרשית נוספת מציעה כי בעז מכוון את רות לעבר ההבנה של תפקידה כזו ממנה תצא מלכות:¹⁶

ויאמר לה בועז לעת האכל גשי הלום... גשי הלום קרובי למלכות ואין הלום אלא מלכות, הה"ד כי הביאותני עד הלום.

ואכלת מן הלחם, זו לחמה של מלכות.

וטבלת פתך בחומץ, אלו היסורין, שנאמר ה' אל באפך תוכיחני. (רות רבה ה ו).

גם גישה זו רואה בבעז מחנך, אבל כזה המוביל למטרה מסוימת.¹⁷ למעשה, מדרש זה עולה בקנה אחד עם הגישה לפיה עניינה של המגילה כולה הוא ברות ובעז כאבותיהם

12. מדרש זה עושה שימוש במילים "נאים" ו"נעימים" על-מנת לבטא את התדהמה מהתנהגותה הנעימה של רות. יש לציין כי אלו אותן המילים בהן נעשה שימוש אטימולוגי ברות רבה (ב ה) על-מנת להסביר את שמה של נעמי. המדרש מציע כי האנשים נדהמו מכך שהנערה המואבייה כל כך דומה לנעמי, ולמעשה אימצה את הליכותיה מתוך כבוד לאישה היהודייה.

13. מדרש זה מציע תיאור אמפאתי יותר של הניצב ביחס לתיאוריו האחרים.

14. השורש בו בעז עושה שימוש נג'ע (הלוא צויתי את הנערים לבלתי נג'ע, רות ב ט), מרמז על תקיפה מינית (ראו בראשית כ ו). נעמי עושה שימוש במילה "פגע" (רות ב כב), שבדרך כלל מרמזת על היתקלות עוינת (ראו שופטים ח כא, שמואל א כב יז-יח), אבל לא בהכרח על אלימות מינית עם זאת, כמה מדרשים סבורים שאף נעמי מתייחסת לפגיעה מינית באופן נקודתי (ראו רות זוטא ב כב).

15. בפרק ב' הן נעמי והן בעז פונים אל רות בנסיבות שונות בשם "בת" (רות ב; ח כב). זהו גם המצב בפרק ג' (רות ג א; י; יא; טז). מדובר בנקודה משמעותית, כיוון שצורת פנייה זו מופיעה רק פעם אחת מחוץ למגילה (שופטים יא לה), ובמקרה זה ההורה עצמו עושה בה שימוש.

16. הבאתי כאן מקטע קצר מתוך מדרש ארוך מאוד המציע כמה קריאות לנאומו של בעז, כולן מציגות עמדה דומה.

17. מדרשים רבים מאמצים גישה זו, ומציגים את בעז כזה המודיע לרות על תפקידה כמולידת המלכות (רות זוטא ב יג).

*****
* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולד"ר יעל ציגלר, תשע"ג *
* תרגום: נועה זהבי-רז *
* עורך: ישי גלזגר *
*****
* בית המדרש הוירטואלי שליך ישיבת הר עציון *
* האתר בעברית: <http://www.vbm-torah.org/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דואל: YHE@etzion.org.il *
*****